

**ДО ПИТАННЯ ПРО КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЮ ПІЗНАННЯ
ПСИХОЕМОЦІЙНОГО ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ**

ORCID: 0000-0002-2657-661X

У статті актуалізовано проблематику психоемоційного здоров'я особистості у період раннього дорослішання, що вимагає розширення наукових уявлень про базове психологічне явище. На основі аналізу напрацювань учених, обґрунтовується концептуальний підхід, котрий спрямований на дослідження психоемоційного здоров'я як особистісної властивості. Встановлено правомірність осмислити вихідними положеннями теоретико-емпіричного вивчення основ психоемоційного здоров'я студентів закладу вищої освіти таку сукупність принципів: системна диференціація, принцип розвитку суб'єктності, нормоцентричність та професійна зумовленість ціннісно-смыслового самовизначення. Доведено, що комплексне дослідження наукових засад психоемоційного здоров'я, як особистісної властивості на віковому її етапі раннього дорослішання, сприятиме розробці психологічного супроводу процесів самопізнання, самозбереження, самовідтворення та самозбагачення студентами здоров'я у психоемоційній сфері життєдіяльності, що слугуватиме розвитку здатності конструктивно долати деструктивні моделі взаємодії в соціумі та позитивної динаміки професійного самоздійснення.

Ключові слова: психологічне здоров'я, системно-суб'єктне утворення, особистісна властивість, психоемоційне здоров'я, принцип концептуального підходу.

Постановка проблеми. Проблемі здоров'я особистості як важливішому конструкту належить чільне місце у дослідженнях психології життєдіяльності та людської поведінки, адже ж йдеться про пріоритетний вимір фундаментальної її цінності. Це детермінує підвищений інтерес до наукового осмислення феноменології здоров'я у інтердисциплінарній площині з огляду ще й на його вагу та самоцінність у структурі особистості впродовж життя. Реалії сьогодення, пов'язані із мінливістю соціально-економічних умов та зростаючою впливовістю чинника невизначеності, актуалізують потреби збалансованого здоров'я особливо на віковому етапі раннього дорослішання, коли бракує і особистісних ресурсів, і життєвого досвіду на тлі сучасної соціокультурної ситуації загострення кризових явищ у молодіжному середовищі. У цей період

онтогенезу підвищується інформаційний тиск на особистість через конфлікт медіумів, що виводить на перший план проблематику здоров'я молодої людини саме у психологічній сфері, актуалізуючи захиснокомпенсаторний потенціал за теперішніх обставин сенсорної гіперстимуляції.

Своєчасність звернення до цілісного вивчення окресленої соціогуманітарної проблеми зумовлена і зростаючими вимогами практики вищої школи до здатності студентів щодо психоемоційного здоров'я – ресурсу набуття особистісно-професійної самоефективності в умовах викликів сьогодення.

Самоцінність психоемоційного здоров'я у культурі емоційного життя особистості встановлена фундаментальними дослідженнями психологів (Карпенко, 2016; Саннікова, 2018; Чебикін, 2016 та ін.); доведеним є контент вивчення психоемоційного здоров'я як параметр цілісного осмислення особистості в якості суб'єкта власного розвитку впродовж життєвого шляху (Балл, 2006; Максименко, 2010; Титаренко, 2018 та ін.); обґрунтовано доцільність поглиблення наукових уявлень про конструкт «психоемоційне здоров'я» саме на основі інтеграційних підходів та досягнень, котрі накопичено з різних галузей наукових знань (Гейко, 2019; Карапетян, 2014 та ін.).

У низці наукових праць (Вдовиченко, 2019; Гриньова, 2018 та ін.) вказується на негативні тенденції, пов'язані із зниження емоційної компетентності та емоційної включеності на тлі підвищення тривожності, агресивності, збільшення частки невідреагованих емоцій, емоційно-інформаційного перевантаження особистості юнацького віку. В останній час психоемоційне здоров'я студентської молоді аналізується у зв'язку із ресурсністю освітнього процесу закладу вищої освіти (Зотова, 2017; Кузнецов, 2017; Пахальян, 2006 та ін.), проте нагальною постає соціально-психологічна потреба у фундаментальному систематичному дослідженні наукових засад психоемоційного здоров'я особистості на етапі раннього дорослішання, що дозволило б, з одного боку, поглибити психологічні уявлення про природу означеного явища, а з іншого – розробити психологічний супровід процесів самопізнання, самобереження, самовідтворення, самозбагачення психоемоційного здоров'я майбутніх фахівців, що сприятиме розвитку їх здатності конструктивно долати деструктивні моделі взаємодії в соціумі та позитивної динаміки професійного самоздійснення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення і узагальнення наукових джерел, у яких безпосередньо або опосередковано осмисляється проблематика здоров'я особистості у психоемоційній сфері життєдіяльності, дозволяє зауважити, по-перше, на домінуванні думки про доцільність психоемоційне здоров'я студента розглядати через феноменологію психології здоров'я та емоційної сфери. У цьому відношенні привертає увагу дослідниця

позиція М.Савчина, де суто емоційна домінанта окресленої особистісної властивості полягає в адекватності емоційної оцінки особистістю і діяльності, і поведінки; гармонійності емоційно-почуттєвої сфери та відповідному рівні емоційної регуляції, домінуванні позитивних емоцій та відсутності агресивних тенденцій (Савчин, 2019). Такий підхід звісно розширює наукові уявлення про своєрідність емоційного складника в утворенні «психоемоційне здоров'я особистості», відкриває перспективу системного вивчення своєрідності, зокрема, на етапі її раннього дорослішання. До того ж окреслений підхід розширює можливості щодо контекстності із явищем «Я-Концепція», адже ж остання утворюється як наслідок самоусвідомлення і самопізнання людиною себе не лише в «умовах здоров'я», а й «нездоров'я».

До суттєвих надбань психологічної науки щодо пізнання феноменології психоемоційного здоров'я студентства відносимо науковий доробок Т.Титаренко, який враховує висновки класичної психології (О.Г.Асмолов, О.М.Леонтьев, В.А.Петровський та ін.) щодо наступного: наявні два типи активності особистості – адаптивність та неадаптивність, котрі позначаються й на її поведінці та пояснюють тенденції до «збереження» і «змінності», тобто умов розвитку діяльності (Титаренко, 2018).

Не менш ваговим у вищевказаній площині розцінюється і сучасне розуміння психології емоційності на всіх етапах життєвого шляху особистості, зокрема, у контексті континуально-ієрархічної моделі особистості, розробленої О.П.Санніковою, саме «емоційність системно впливає на формування всіх рівнів особистості» (Саннікова, 2018).

Отже, навіть уже зазначене слугує основою для розширення наукових уявлень про таку особистісну властивість, якою постає психоемоційне її здоров'я.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Дбаючи про виваженість методологічних орієнтирів дослідження, враховувалась думка про те, що «методологія одночасно є філософією і логікою, тому що використовується для поєднання всіх логічних і філософських аспектів науки» (Nyczkatо, 2009).

Концепція (лат. *conception* – сприйняття), котра нами покладена в основу авторського бачення проблемного поля дослідження, потребує щонайменше визначитися у вихідних положеннях, котрі спрямовують процес пізнання базових психологічних явищ.

З-поміж них виокремлюємо психоемоційне здоров'я, котре постає видовим по відношенню до родового – здоров'я особистості у психологічній сфері. Щодо останнього, то зміцненню акцентів у розумінні конструкту «психологічне здоров'я особистості» сприяли результати аналітичної роботи,

яка базувалася на узагальненні позицій у цьому плані понад тридцяти класиків персонології ХХ століття (Титаренко, 2018). Наголосимо на заувагах Т.М.Титаренко, котрі сприяли визначенню стратегії започаткованого нами дослідження. Йдеться, по-перше, про доречність все ж розводити поняття, пов'язані із змістовим наповненням терміном «здоров'я»; стверджується, зокрема, що у цілісному здоров'ї людини має психологічний сенс виокремлювати такі аспекти – інтелектуальне, особистісне, емоційне, фізичне, креативне, духовне, соціальне (Титаренко, 2018: 37). Ця заувага посилює самоцінність психоемоційного здоров'я особистості актуалізуючи значущість у спеціальному і цілісному вивченні. По-друге, в результаті застосування методики непрямого контекстуального інтерв'ю, вчена (через виявлену частоту показників психологічно здорової особистості) вносить уточнення в ієрархію показників і індивідуально-психологічних (емоційна глибина, здатність до саморегуляції), і ціннісно-сміслових (здатність отримувати задоволення від життя), і соціально-психологічних (здатність до співпереживання та альтруїзм) характеристик психологічного здоров'я особистості (Титаренко, 2018: 59). А це додає абрисів щодо розуміння й своєрідності психоемоційного здоров'я особистості. По-третє, Т.М.Титаренко, посилається на доробок учених (Чебикін, 2016) про уже встановлене ними значення саме позитивних емоцій, однак при цьому утримуючи у фокусі «особистісне або психологічне здоров'я». Зазначена заувага актуалізує науковий інтерес до розробленої багатовимірної моделі структури особистості, у контексті якої саме емоційність осмислюється і як емоційне явище, і як особистісна властивість (Саннікова, 2018: 171]. Відтак, встановлена О.П.Санніковою структура емоційності з позиції континуально-ієрархічного підходу, сприяє визначенню атрибутивності саме ядра психоемоційного здоров'я особистості.

У намаганні системного вивчення об'єкта дослідження, ми спирались на *принцип системної диференціації*, дотримуючись при цьому цілісного підходу. Зауважимо, насамперед, на акцентах у назві принципу. Визначаючись у цьому відношенні, ми послуговувалися досить влучним, на наш погляд, визначенням системних описувань, котрі пропонує В. О. Газен, тобто як «єдність інтеграції при домінуванні тенденції об'єднання».

Відтак постає значущою позиція деяких сучасних науковців відносно таких *характеристик* будь-якої *системи*, що є *суттєвими*. До них, зокрема, Є. В. Гейко, відносить змінні, котрі є динамічними через дві характеристики – пластичність та регідність. Так, у «пластичній системі її складові утворюють зв'язки», а щодо регідної системи, то «складові мають чітко зафіксовані позиції» (Гейко, 2016).

У площині окресленого постає проблемним питання такого змісту: якими слід уважати суттєвіші ознаки саме системи? Лаконічною і переконливою, нам видається відповідь, котру репрезентує характеристика свідомості як когнітивної системи, представлена у науковому доробку Ф. Капра (Капр, 2002). Учений, зокрема, стверджує про доречність розрізняти в якості ключових такі ознаки системи: 1) патери, тобто характеристики тих взаємовідносин, що надають суттєвий характер системі в цілому; 2) структура – йдеться про «фізичне втілення» патеру; 3) життєвий процес, тобто ту діяльність, яка спрямована на втілення патеру.

Якщо ж осмислити психоемоційне здоров'я як підсистему, то доцільно враховувати загальний принцип розвитку будь-якої системи з позиції системної диференціації, що склалось у психології (Рубінштейн, 2002). Адже ж йдеться не про механічну суму, а про виокремленість і специфічний взаємозв'язок частин. Відтак, актуалізуються такі маркери, якими, постають структурованість, інваріантність і цілісність. А це вимагає певних уточнень.

Так, якщо йдеться про систему (підсистему) як, ієрархічну сукупність, то варто взяти до уваги взагалі психологію категоризації, що репрезентована представником когнітивної психології Дж. Брунером. Це поняття учений трактує «як властивість пізнання взагалі», розглядаючи при цьому *першорядні категорії* (ті, що не залежать від досвіду) й *другорядні* – що виступають результатом навчання взагалі; натомість всі категорії виконують єдину функцію – «побудови моделі» світу (Брунер, 1977).

Існує й інша позиція, що базується на підґрунті ототожнення категоризації і пізнавальної діяльності: «пізнавати – означає категоризувати: пізнання є категоризація», зауважує С. Харнард (Harnard, 2005).

Отож, природа категорій, які як і їх побудова, складає предмет наукових дискусій. Зокрема, з-поміж ідей, що є провідними для експериментальної психосоматики, постає конструктивною, зокрема, така: категорії виступають тим опосередкованим ланцюжком, що слугують відлунням різновиду форм активності (не є винятком і пізнавальна активність суб'єкта).

Методологічно вартісним є положення (Клименко В.В., Максименко С.Д., Толстоухов А. В.) відносно пояснення, в чому ж полягає складність природи суто психологічних понять (не є винятком і поняття «психоемоційне здоров'я»). Вченими сверджується, зокрема, про доречність ураховувати усі аспекти, в яких вони виступають – аксіологічний, семантичний та прагматичний (Максименко, 2010). З огляду на це психоемоційне здоров'я постає як різновид загальнолюдського знання, котрий маркується науковими уявленнями про психіку, свідомість і діяльність особистості у відповідний її віковий період, а саме поняття набуває ще й практичного застосування.

Методологічну платформу дослідницького пошуку становили і наопрцювання вчених відносно трактування цілісності особистості через єдність психобіологічних, психосоціальних і психологічних чинників та у сенсі, який стисло відобразив Л. С. Виготський у такий спосіб: «Особистість це те чим людина стає для самого себе з людини в собі через те, яким він стає для інших». Зауважимо, що у контексті концепції Ф. Лерша, що містить пояснення природи цілісності, рел'єфним постає трактування цілісності як категорії більш високого порядку у порівнянні з поняттям «сума складових», адже в цілісності «кожна частина має свою позицію і особливу функцію» (Лерш, 2008). Така заувага розтлумачує науковий статус понять «система» і «цілісність».

З огляду на проблемне поле нашого дослідження привертає увагу дослідження Вдовиченко О. В., де у контексті вивчення психологічних основ ризику особистості в онтогенезі, з'ясовано, що на віковому етапі зростання ризику саме в період криз, притаманних ранньої дорослості; причому як позитивної, так і негативної валентності (Вдовиченко, 2019). Отже, досліджуючи феноменологію психоемоційного здоров'я особистості студентів, має сенс урахувати й аспект впливовості у цей віковий період установлених трьох типів ризику особистості – імпульсивно-ризикований, низькоризикований й високоризикований, адже ж можна небезпідставно стверджувати, що у ракурсі означеної типології ризиків можуть відбуватися деформації у стані психоемоційного її здоров'я.

До того ж, взявши до уваги результати дисертаційного дослідження Гриньової О. М., де встановлено закономірності проектування життєвого шляху особистості саме юнацького віку, видається за можливе припускати, що у цьому контексті зберігає вагу така особистісна властивість, якою постає психоемоційне її здоров'я. Адже ж доведено, що «чим складніша екзистенційна детермінація життєвих цілей юнаків, тим складнішої здатності до суб'єктного управління процесами метапроектування вони набувають» (Гриньова, 2018). Отож, самоцінність психоемоційного здоров'я особистості зберігається впродовж її життєвого шляху, а, відтак, вочевидь важливість опанувати психологічні основи і самопізнання, і самовідновлення, і самозбереження, і самозбагачення, оскільки означена властивість корелює із усіма особистісними якостями, котрі пов'язані із аксіометрикою вчинку, тобто тим, що складає модус само творення. Як стверджують сучасні вчені, апелюючи до наукового доробку Роменця В. А., «канон учинку» може бути осмислений в ролі принципу творчо адаптованого функціонування, який «пояснює чергування структурних рівнів психіки і відповідних її вчинків поведінки в цілісному хронотоні людської життєдіяльності» (Карпенко, 2016).

Підкреслимо, що психологічне здоров'я взагалі й психоемоційне зокрема, у сучасній психології здебільшого пов'язується із суб'єктивним благополуччям. Особливо це простежується у позитивній психології, адже тут благополуччя («*Nell-being*») потрактоване як саме ті соціальні зв'язки, котрі не просто формують динамічну систему відносин особистості, а й наповнені позитивними емоціями; відтак йдеться про суб'єктивне благополуччя (Карапетян, 2014).

З огляду на зазначене вище, вочевидь трактування ключового для нашого дослідження поняття «психоемоційне здоров'я» у якості суб'єктного явища, пов'язано не лише із задіяністю у його динаміці об'єктивних, а й суб'єктивних ресурсів. Це підтверджено й емпіричними дослідженнями (Кузнецов; Зотова, 2017) та встановленою (зокрема, С. Гобфоллем) конструктивністю ресурсного підходу (Hobfoll, 2001).

Окреслене зумовлює доцільність осмислення в якості вихідного положення концептуального підходу *принципрозвитку суб'єктності*. Зміст його полягає у послідовному втіленні філософсько-психологічної теорії вчинку відносно трактування вчинку осередком суб'єктного в людині, а суб'єктивного – осередком психічного (Роменець, 2004). У цьому контексті зосередженням побудови психологічного знання визнано вчинок особистості, через який вона «формує і розвиває себе найпродуктивніше». До того ж уважається правомірним усі вчинки за формою їх здійснення особистості поділяти та ті, котрі розкривають її духовне зростання (за В. А. Роменцем, йдеться про вчинки, які характеризуються «моральною творчістю») та вчинки, що свідчать по духовну деградацію, тобто атрибутивністю яких виступає адаптивно-присосовницька поведінка. Отже, означене пояснює й імператив духовного розвитку особистості юнацького віку у зв'язку із усвідомленням нею самоцінності психоемоційного здоров'я.

Будь-яке психологічне явище (на кшталт психоемоційне здоров'я), згідно домінанті розвитку, перебуває у постійному русі, що вимагає розглядати це явище через призму в постійного розв'язання суперечностей під впливом системи внутрішніх і зовнішніх детермінант.

Принагідно відмітимо, що спільне і розбіжне у таких психологічних явищах, якими постають «психологічне здоров'я» й «розвиток» виступало предметом спеціального вивчення деякими дослідниками. Фундаментальності здобутих ними узагальнень додала та обставина, що базою аналітичної роботи були міждисциплінарні дослідження, котрі здійснено у ракурсі різних підходів (феноменологічний, комплексний, дискурсивний, холі стичний та ін.). Мають рацію ті дослідники, які стверджують про доцільність окреслені явища розглядати не лише наближено (Пахайлян, 2006), а ще й їх вивчення у площині

«антагоністичного підходу», тобто феномену «психологічне нездоров'я» (Будіянський, Данчева, 2010).

У зазначеній площині конструктивним виглядає підхід, який запропонований дослідниками у ракурсі рефлексивно-гуманістичної психології. А саме: індивідуальний шлях розвитку згідно логіки «генотип – індивід – особистість – індивідуальність – унікальність – феноменальність» пояснює типологію змін (деградація, адаптація, формування, саморозвиток), де саме останній тип (тобто саморозвиток) відбувається на підґрунті власної творчої активності особистості (Степанов, 2000).

Варто враховувати при цьому і встановлено фахівцями роль персоналізації – у сенсі поняття, уведеного А. Петровським, та з урахуванням умов персоналізації суб'єкта (значущість для іншого індивіда, референтність, емоційна привабливість). Відомо, що персоналізм, як напрям психології, передбачає осмислення джерелом розвитку людини її прагнення до само актуалізації, внутрішнього самовдосконалення, а, відтак, усі психічні процеси розглядаються саме в контексті досягнення такої мети (Степанов, 2006).

Отже, видається за можливе припустити, що персоналізація, є передумовою психологічного здоров'я, особистості, оскільки йдеться одночасно і про розуміння її соціальної залежності, і про усвідомлення себе «діючим суб'єктом» процесу саморозвитку.

Відтак, принципову вагу щодо дотримання принципу розвитку суб'єктності пов'язуємо, з одного боку, із розумінням, що маркер суб'єктності є визначальний у здатності студента «перетворювати» власну життєдіяльність у предмет планування, реалізації і оцінки стратегій подальших дій ще й при цьому виявляти «переживання себе як суверенного джерела активності» щодо цілеспрямованої зміни оточуючого і себе (а за висловом Р. Sztompku, набувати рису «само трансцендентності»); з іншого ж – із трактуванням суб'єкта у сенсі, який вкладає П. Гальперін (тобто – одного з мотиваторів особистісної регуляції) та набуттям характеристик, уже встановлених психологами, а саме: само впорядкованість, само причинність, саморозвиток.

Намагання визначитися у параметрах концепції вивчення основ психоемоційного здоров'я особистості – індикатора її здоров'я у психологічній сфері через вияв емоційно-розумової поведінки, (оскільки динаміка в напрямку покращення з урахуванням властивостей емоцій пов'язана із просторово-часовим заміщенням, спроможністю переключатися та передбачення), потребує дотримання ще однієї вимоги – своєрідності етапу раннього її дорослішання.

У сучасній віковій психології існують різні підходи до вікової періодизації, якою охоплюється життєвий цикл особистості студента. До того ж різні вчені по-різному називають конкретну фазу, намагаються відобразити

навіть незначні відмінності (наприклад, своєрідності дорослості відносно юнацького віку), характеризують один і той самий цикл (зокрема, дорослості) за подібною назвою (Дж. Біррен, Д. Бромлей, І. Варє, Е. Еріксон, Г. Крайг, С. Рибалко, Р. Хейвігхерст). Ми виходили із доречності все ж говорити про віковий період особистості 17-25 років (тобто, з опертям на позицію Дж. Біррона, котра була презентована вченим у 1964 році) – розумінням його як фази ранньої дорослості із деталізацією завдань, конкретизованих Р. Хейвігхерстом у межах розробленої ним прагматичної моделі (де, зокрема, окрім акцентування на значущості початкового етапу професійної діяльності, зазначено й вагу знаходження особистістю у цей період ще й референтної соціальної групи та її схильності до прояву прасичних емоцій у зв'язку із смисложиттєвими орієнтаціями).

Із урахуванням означеного, *принципом* концептуального підходу вважається *нормоцентричність та професійна детермінованість ціннісно-сислового самовизначення*. Насамперед підкреслимо, що визначаючись у формулюванні окресленого параметра концептуального підходу, нами враховано принаймні такі міркування фахівців. По-перше, трактування норми діяльності і творчої активності в контексті раціогуманістичної теорії Г. О. Балла (Балл, 2006). Йдеться про соціально задану основу та доречність важливим параметром норми осмисляти діапазон дії, котрий спирається на численну множинність суб'єктів (індивідуальних та групових), на які вона і розповсюджується; це з одного боку. А, з іншого – про правомірність кожному норму характеризувати модальністю, що виражається у вимогах щодо виконання певних дій (дозволу чи заперечення). Вочевидь, розмірковуючи над динамікою та рівневою характеристикою, зокрема, такої особистісної властивості як психоемоційне здоров'я, окреслені положення можна вважати цілковито дотичними. До того ж, вивчаючи феноменологію здоров'я особистості у психологічній сфері у ракурсі багатofакторності, деякі дослідники характеризують нормоцентричний підхід у такий спосіб: «сукупність середньостатистичних норм сприйняття, мислення, емоційного реагування та поведінки у сукупності з нормативними показниками соматичного стану суб'єкта (Будіянський, Данченва, 2010) . Отже, спираючись на результати аналізу підходів, котрі склались у процесі вивчення базового психологічного явища на міждисциплінарному рівні задля семантичної його наповненості видалось за можливе це відобразити й у назві виокремленого принципу дослідницького задуму.

Домінантність особистісно-професійного самовизначення студентів в умовах вищої школи доведена психологами (Вдовиченко, 2019; Гриньова, 2018; Кузнецов, 2017 та ін.). Базового значення при цьому набуває проблема

самосвідомості, що позначається на траєкторії здатності особистості в юнацький віковий період обрати власний спосіб життя. Резонансності з-поміж дослідницьких позицій психологів набуло положення С. Л. Рубінштейна відносно двох способів існування людини (Рубінштейн, 1989). А саме:

1) спосіб життя людини не виходить за межі зв'язків у яких вона перебуває («адаптивна модель»), де головними виступають її ставлення не до життя в цілому, а до життєвих явищ;

2) площина вибору професійного самовизначення («модель розвитку»), коли в залежності від розвитку рефлексії, самосвідомості, духовності, людина намагається сконструювати власно сучасне та майбутнє. Тобто розуміючи, наскільки у період раннього дорослішання процес сприйняття особистістю «власного психологічного часу» постає як напружений процес, актуалізується у цей період і проблематика психоемоційного здоров'я, зокрема, емоційне самопочуття, емоційний досвід, емоційне сприйняття.

Провідною діяльністю студентів є навчально-професійна, отож саме її якісні характеристики виступають визначальними у формуванні особистісних особливостей. Психологічне здоров'я постає як важлива особистісна властивість, що пов'язана із ціннісними орієнтаціями, інтелектуальними процесами, емоційно-вольовою сферою. Особливо значущим вважається набуття особистістю знань про себе, що віддзеркалює взаємозв'язок орієнтації у власному внутрішньому світі та зовнішньому просторі, де визначальною є взаємодія з іншими. В наслідок цього постає незаперечним той факт, що освітній процес у ЗВО має розцінюватися як чинник збагачення знань особистості про себе, адже ж це й дозволяє їй розвиватися; ось чому процес самопізнання вчені здебільшого й пов'язують із самовдосконаленням.

Отже, у пошуках обґрунтованого визначення проблемного поля основ психоемоційного здоров'я студентів, ми намагались конкретизувати один із найсуттєвіших параметрів концептуального підходу – базові принципи, сукупність яких віддзеркалює своєрідність об'єкта і предмета започаткованого дослідження. У цьому відношенні нами враховано принаймні ще й такі обставини. По-перше, визначальна роль загальних методологічних принципів пізнання психологічних явищ – принципів детермінізму, єдності зовнішніх впливів і внутрішніх умов активної діяльності, єдності свідомості і діяльності та ін. По-друге, погляд сучасних дослідників на зростання терміновтворючості у просторі сучасної психології сучасності. Наприклад, М. Гусельцева вважає, що нині на перший план виходить конструкт «методологічна оптика», адже ж урізноманітнення термінології «підкріплює різні аспекти реальності, що вивчається» (Гусельцева, 2018), а трансдисциплінарність розглядається нею не лише як загальнонауковий рух, а й «натхненником» нових методологічних

концепцій. Попри зазначеного, вчені визнають, що з огляду на досвід особистісно центрованої систематизації категоріально-понятійного апарату, принципово важливим для наукової психології є визначеність у методологічному концепті, адже ж це сприятиме розробці змістової моделі, в результаті вироблення якої й досягається певний рівень абстрагування.

Висновки. Отже, умотивоване визначення методологічного концепту започаткованого дослідження – передумова розширення меж наукових уявлень як про структурно-динамічні, так і якісно-змістові характеристики психоемоційного здоров'я студентів, а також визначення основ розвитку такої інтегративної прижиттєвої властивості. У якості принципів обраного концептуального підходу розглядати сукупність системної диференціації, розвитку суб'єктності, нормоцентричності та професійної зумовленості ціннісно-смыслового самовизначення. Це дозволить урахувати об'єктивно існуючі зв'язки між психологічними явищами, які перебувають у проблемному полі розробки основ психоемоційного здоров'я студентів.

Література

1. Балл А. Г. Психология в радиогуманистической перспективе: избр. раб. – К.: Изд-во «Основа», 2006. – 408 с.
2. Брунер Дж. Психология познания – М.: Прогресс, 1977 – 414 с.
3. Будіянський М. Ф., Данчева Т. Д. Розвиток та психологічне здоров'я особистості // Науковий вісник ДЗ «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Ушинського», 2010. – №9-10. – С. 33-38.
4. Вдовиченко О. В. Психологічні основи ризику особливості в онтогенезі: автореф. Дис....д-ра психолог. наук: 19.00.07 – пед. і вікова психологія. – Одеса, 2019. – 36 с.
5. Гейко Є. В. Психологія цілісності особистості: моногр. – Кропивницький: Центр. Укр. вид-во, 2016. – 384 с.
6. Гриньова О. М. Психологія проектування життєвого шляху особистістю юнацького віку: дис....д-ра психол. Н.: 19.00.07. – Київ: НДУ ім. М.Драгоманова, 2018. – 465 с.
7. Гусельцева М. Методологи оновлення психологічної науки // Психологія і суспільство, 2018. - №1-2. – С.27-37.
8. Капр Ф. Паутина жизни. – София: «Гемос», 2002. – 335 с.
9. Карпенко З. Аксиометрика вчинку: модус само творення // Психологія і суспільство. – 2016. – №2. – С. 90-97.
10. Карапетян Л. В. Теоретические подходы к пониманию субъективного благополучия // Известия Уральского федерального ун-та. – 2014. – №1. – С. 171-182.

11. Кузнецов М., Зотова Л. Жестокость и образ здоровья у студентов – Харьков: Диска плюс, 2017. – 398с.
12. Лерш Ф. Полигомени до психології як людинознавчої науки. / Лерш Ф., пер с нім. О. Семотюка; наук. рек. Р. Трача і В. Андрієвської, предислово Р. Трача. – К.: Унів вид-во ПУЛЬСАРИ, 2008 – 108 с.
13. Максименко С. Д. Клименко В. В. Толстоухов А. В. Психологічні механізми зародження, становлення та здійснення особистості. – К: Вид-во Європ. Ун-т, 2010. – 152 с.
14. Nyczka N. Metodologiczne dociekania badacza procesu: stawicznym / Badanic. Dejrzwame. Rozwoj (nadrodzedo doctoratu) 10-lecie Ogólnopolskiego Seminarium Badawczego / pod. red. Franciszka Szloska. – Warszawa – Radom, 2009. – S. 62-72
15. Пахальян В. Э. Развитие и психологическое здоровье. – СПб: Питер. 2006. – 240 с.
16. Психологічна енциклопедія: автор-упор. О. М. Степанов. – К: «Академвидав», 2006. – 424 с.
17. Роменець В. А. Психологія творчості: навч пос. 3-є вид. – К.: Либідь, 2004. – 288 с.
18. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. – М.: Педагогика, 1989. – 704 с.
19. Савчин М. Здоров'я людини: духовний, особистісний і тілесний виміри: монографія. – Дрогобич: ПП «Посвіт», 2019. – 232 с.
20. Саннікова О.П. Континуально-ієрархічна модель особистості // Психологія і суспільство. – 2018. - №3-4. – С.166-177.
21. Степанов С. Ю. Рефлексивная практика творческого развития человека и организаций – М., 2000.
22. Титаренко Т.М. Психологічне здоров'я особистості: засоби допомоги в умовах тривалої травматизації: Монографія. – Крапівницький: ІМЕКС-ЛТД, 2018. – 160с.
23. Harnard S., Cohen H., Lefebvre C. To cognize is to categorize: cognition is categorization in cognitive science. Monreal: Elsevier. – 2005. – pp. 20-42.
24. Hobfoll S. E. The Influence of Culture, Community, and the Nested-Self in the Stress Process: Advancing Conservation of Resources Theory / S. E. Hobfoll // Applied Psychology: An International Review. – 2001. – №50 (3). – P. 337-421.
25. Чебикін О.Я. Емоційна регуляція пізнавальної діяльності: концепція, механізми, умови // Психологія і суспільство, 2016. - №3. – С.86-103.

References

1. Ball A. G. (2006) *Psikhologiya v ratsiogumanisticheskoy perspective [Psychology in a rational-humanistic perspective]*. Kyiv: Izd-vo «Osnova». [in Russian].
2. Bruner Dzh. (1977) *Psikhologiya poznaniya [Psychology of knowledge]*. Moskva: Progress. [in Russian].
3. Budiyans'kyi M. F. & Dancheva T. D. (2010) Rozvytok ta psykholohichne zdorov'ya osobystosti [Development and psychological health of the individual] *Naukovyy visnyk*, 9-10, 33-38. [in Ukrainian].
4. Vdovychenko O. V. (2019) *Psykholohichni osnovy ryzyku osoblyvosti v ontogenezi [Psychological bases of risk features in ontogenesis]: Extended abstract of Doctor's thesis*. Odesa. [in Ukrainian].
5. Heyko YE. V. (2016) *Psykholohiya tsilnosti osobystosti [Psychology of personality integrity]*. Kropyvnyts'kyi: Tsentr. Ukr. vyd-vo. [in Ukrainian].
6. Hryn'ova O. M. (2018) *Psykholohiya proektuvannya zhyttyevoho shlyakhu osobystistu yunats'koho viku [Psychology of designing the life path of a young person]: Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv: NDU im. M. Drahomanova. [in Ukrainian].
7. Husel'tseva M. (2018) *Metodolohy onovlennya psykholohichnoyi nauky [Methodologists of updating psychological science] Psykholohiya i suspil'stvo*, 1-2, 27-37. [in Ukrainian].
8. Kapr F. (2002) *Pautina zhizni [The web of life]*. Sofiya: «Gemos». [in Russian].
9. Karpenko Z. (2016) *Aksiometryka vchynku: modus samo tvorennya [Axiometrics of action: the mode of self-creation] Psykholohiya i suspil'stvo*, 2, 90-97. [in Ukrainian].
10. Karapetyan L. V. (2014) *Teoreticheskiye podkhody k ponimaniyu sub'yektivnogo blagopoluchiya [Theoretical approaches to the understanding of subjective well-being] Izvestiya Ural'skogo federal'nogo un-ta*, 1, 171-182. [in Russian].
11. Kuznetsov M. & Zotova L. (2017) *Zheznostoykost' i obraz zdorov'ya u studentov [Zheznostoykost and a way of health at students]*. Khar'kov: Disa plyus. [in Russian].
12. Lersh F. (2008) *Polyhomeny do psykholohiyi yak lyudynoznavchoyi nauky [Polygomeny to psychology as anthropological science]*. (O. Semotyuk. Trans). Kyiv: Univ vyd-vo PUL'SARY. [in Ukrainian].
13. Maksymenko S. D. & Klymenko V. V. & Tolstoukhov A. V. (2010) *Psykholohichni mekhanizmy zarodzhennya, stanovlennya ta zdiysnennya osobystosti*

[*Psychological mechanisms of origin, formation and implementation of personality*]. Kyiv: Vyd-vo Yevrop. Un-t. [in Ukrainian].

14. Nyczkaton. (2009) *Metodologiczne dociekania badacza procesemu: stawicznym/* Badanic. Dejrzewame. Rozwoj (nadrodzedodoctoratu) 10-lecie Qgolnopolskiego Seminarium Badawczego . Franciszka Szloska (Ed.). – Warszawa – Radom. [in Poland].

15. Pakhal'yan V. E. (2006) *Razvitiye i psikhologicheskoye zdorov'ye* [*Development and psychological health.*]. Sankt-Peterburg: Piter. [in Russian].

16. Stepanov O. M. (Eds.) (2006) *Psykhologichna entsyklopediya* [*Psychological encyclopedia*]. Kyiv: «Akademvydav». [in Ukrainian].

17. Romenets' V. A. (2004) *Psykhohohiya tvorchosti* [*Psychology of creativity*]. Kyiv: Lybid'. [in Ukrainian].

18. Rubinshteyn S. L. (1989) *Osnovy obshchey psikhologii* [*Fundamentals of General Psychology*]. Moskva: Pedagogika. [in Russian].

19. SavchynM. (2019) *Zdorov'ya lyudyny: dukhovnyy, osobystisnyy i tilesnyy vymiry* [*Human health: spiritual, personal and physical dimensions*]. Drohobych: PP «Povsit». [in Ukrainian].

20. SannikovaO. P. (2018)Kontynual'no-iyerarkhichna model' osobystosti [*Continuous-hierarchical model of personality*] *Psykhohohiya i suspil'stvo*, 3-4, 166-177. [in Ukrainian].

21. Stepanov S. YU. (2000) *Refleksivnaya praktika tvorcheskogo razvitiya cheloveka i organizatsiy* [*Reflexive practice of creative development of a person and organizations*]. Moskva. [in Russian].

22. TytarenkoT. M. (2018) *Psykhologichne zdorov'ya osobystosti: zasoby dopomohy v umovakh tryvaloyi travmatyzatsiyi* [*Psychological health of the individual: means of assistance in terms of long-term trauma*]. Kropyvnyts'ky: Imeks–LTD. [in Ukrainian].

23. HarnardS, CohenH., LefebereC. (2005). *To cognize is to categorize: cognition is categorization in cognitive science*. Monreal: Elsevier, pp. 20-42. [in English].

24. Hobfoll S. E. (2001) The Influence of Culture, Community, and the Nested-Self in the Stress Poces: Advancing Conservation of Pesources Theory. *Applied Psychology: An International Review*. – №50 (3). – P. 337-421. [in English].

25. Chebykin O. YA. (2009) *Stanovlennya emotsiynoyi zrilosti osobystosti* [*Formation of emotional maturity of personality*]. Odesa: SVD Cherkasov. [in Ukrainian].

Kichuk A.

**TO THE QUESTION ON KNOWLEDGE CONCEPTUALIZATION
OF PSYCHO-EMOTIONAL HEALTH OF STUDENTS**

The article deals with the problem of psycho-emotional health of the individual in the early adulthood, which requires the expansion of scientific ideas about the basic psychological phenomenon. Based on the analysis of scientists' achievements, a conceptual approach is justified, which is aimed to the study of psycho-emotional health as a personal property. It is established that the following principles of systematic differentiation, the principle of subjectivity development, normocentricity and professional conditionality of value-semantic self-determination are established for the initial provisions of theoretical and empirical study of the foundations of psycho-emotional health of students of higher education institutions. It is proved that complex research of the scientific foundations of psycho-emotional health, as a personal property on its age phase of early adulthood, will contribute to the development of psychological support of the processes of self-knowledge, self-preservation, self-reproduction and self-enrichment of students' health in psycho-emotional sphere of vital activity, which will serve to overcome constructively destructive models of interaction in society and positive dynamics of professional self-realization.

Keywords: *psychological health, systemic-subjective formation, personal property, psycho-emotional health, principle of conceptual approach.*

Кічук Антоніна Валеріївна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної та практичної психології Ізмаїльський державний гуманітарний університет, м. Ізмаїл, Україна.

Стаття надійшла до редакції 31.03.2020 р.